

takiwa e whakarite inaianei; kati ka tono atu ahau mo te taha ki nga Maori kia homai ma nga Maori te wahanga kotahi tekau o ia ahua whenua, ara, nga whenua o te taone, nga whenua i waho tata o te Taone, me nga whenua koraha, a ka whakaritea e maua ko te tino kaiwhakahaere o te Whakaminenga mo te kainga hou, te ahua o te whiriwhiri i aua whenua, ki te kore ia e tae wawe mai ki au o kupu tohutohu i mua o te taenga mai o te kaiwhakahaere o te Whakaminenga me nga pakeha mo taua kainga."

I roto i tetahi pukapuka i tuhituhia e te Haringitana, te Hekeretari o te Whakaminenga ki te tino kaiwhakahaere o te Whakaminenga, he whakaatu atu nana i nga tikanga hou mo te hoko o te poraka o te Kamupene i Otakou, i whakaae a ia mo te taha ki te Whakaminenga e whai mana ana te Kawanatanga o te takiwa ki te whakarite porohita ma nga Maori i roto i taua poraka, haunga ano hoki nga whenua i kapea ma nga Maori, e kore era e kiia he porowhita i whakaritea e te Whakaminenga o Niu Tirenī.

Ko te tikanga wehewehe whenua ma nga Maori tetahi o nga tino kupu i whakaurua ki roto i te pukapuka whakaaetanga i tuhia i te 14 o nga ra o Noema, 1840, a na taua whakaaetanga hoki i puta ai te pukapuka whakamana i te Whakaminenga o Niu Tirenī i te 12 o nga ra o Pepuere, 1841. Kei te 13 o nga rarangi o taua pukapuka whakaaetanga enei tikanga mo nga porohita mo nga Maori ara: "I te mea kua whakaae te Whakaminenga ki te whakarite i etahi whenua hei oranga mo nga Maori, e whakaaetia ana i konei ma te Kawanatanga o te Kuini e wehe aua whenua i roto i nga whenua katoa e karaatitia ana ki te Whakaminenga, hei whakaae i nga kupu i roto i te pukapuka whakaaetanga kia whakaritea he whenua hei oranga mo nga Maori, engari e puritia ana e te Kawanatanga te mana ki te wehe ke i etahi whenua e mahara ana ratou e tika ana e pai ana hei oranga mo nga Maori i roto i era atu whenua." Ko te tikanga o te kupu i roto i te pukapuka whakaaetanga he wehe ki i te wahanga kotahi i roto i nga wahanga kotahi tekau. I te marama o Aperira, 1846, i puta he karaatituku rawa atu i te 400,000 eka raki te Whakaminenga o Niu Tirenī, ko nga porohita anake i whakaritea mo nga Maori i kapea ki waho o taua karaati.

I te 5 o nga ra o Hurae, 1850, i whakakorea e te Whakaminenga o Niu Tirenī te mana i tukua nei ki a ratou, a ko a ratou whenua katoa i riro i a te Kuini i raro i nga tikanga o te 112 o nga rarangi o te Ture o te 10 me te 11 o nga tau o te Kuinitanga o te Kuini, i raro hoki i nga kupu tohutohu o te tau 1846, me te 12 o nga ra o Akuhata, 1850, mo nga whenua o te Karauna i roto i te koroni.

I te mea kahore i hokona e te Kamupene o Otakou te 144,600 i whakaurua nei ki roto i to ratou kirimina ki te Whakaminenga o Niu Tirenī o te tau 1847 a kahore hoki i whakanohonohia e ratou he tangata ki taua whenua, ka kore to ratou mana ki taua whenua i te 23 o Noema, 1852. Ahakoa te korenga e taea e te Kamupene o Otakou te whakamana i te kirimina ki te Whakaminenga o Niu Tirenī, i mahara te Kawanatanga o Ingarangi he mea pai kia whakahaerea nga wahi i toe o te 144,600 eka i runga i nga tikanga i whakaritea i mua, tae noa ki te wa e puta ai i te Paremete tetahi kupu hei whakarereke, a i puta he kupu tohutohu ki te Komihana o nga whenua o te Karauna kia whakahaerea e ia nga wahi i toe o taua 144,600 eka i raro i aua tikanga, a ko te toenga o te Poraka o Otakou me whakahaere i raro i nga whakaritenga a te Kawanatanga i tuhia i te 4 o nga ra o Maehe, 1853.

Ahakoa ka taea te ki e te tangata i whakarereke e te Karauna tona mana ki te 400,000 eka i roto i te Poraka o Otakou i te tukunga atu i te karaati o taua whenua ki te Whakaminenga i te 13 o nga ra o Aperira, 1846, i hoki ano nga whenua a te Whakaminenga ki te Karauna i runga i to ratou whakahokinga i te pukapuka whakamana i a ratou i Hurae, 1850, a kua taea noatia i muri mai i taua wa te wehe ke i nga wahanga whakatekau i roto i te toenga o te poraka, i waho o te wahi i riro i te Kamupene.

I tino marama te whakaaetanga a te Whakaminenga o Niu Tirenī kia wehea ketia nga wahanga whakatekau i roto i te Poraka o Otakou ma nga Maori pena hoki me era atu kainga a ratou; engari i waihotia ma te Kawanatanga o te Koroni e whakarite e whiriwhiri hoki i aua whenua, otira kihai i whakahaua e Kawana Pitiroi kia whiriwhiria aua whenua ahakoa i maha nga kiinga atu a te Huperetene o Niu Manita ki a ia he mea pai kia peratia. Kahore i te mohiotia te take i kore ai e whakaritea aua whenua, natemea ko tetahi o nga tino tikanga i whakatarewatia ai te mana hoko o te Karauna "me whakamana nga whakaritenga a te Kawanatanga mo nga kainga o te Whakaminenga o Niu Tirenī."

Heoi, he mea he rawa kia whakawhiwhia he mate ki nga Maori e whai take ana mo te korenga e whakaritea e te Kawanatanga o te Koroni nga wahi o te Poraka o Otakou i whakaaetia nei e tika ana kia riro i a ratou: kaati ka kitea inaianei ko te mea tika me tere tonu te whakahaere i tetahi tikanga hei whakaora i te mate i tau nei ki nga Maori i runga i te korenga e whakaritea he whenua ma ratou. Hore kau he porowhita i whakaritea ma nga Maori i roto i te Poraka o Otakou, ko nga whenua hoki e nohoia nei e ratou i puritia era e ratou i te wa o te hoko, koia na hoki etahi wahi o o ratou whenua o mua. I whakaaetia ano hoki tenei e te Whakaminenga o Niu Tirenī ara e to ratou hekeretari e te Haringitana i tana whakaaetanga e tika ana kia whakaritea e te Kawanatanga he porowhita ma nga Maori i roto i te poraka i runga i te whakahaere a te Whakaminenga.

Kahore ano ahau a ahei te ui ki nga Maori e whai paanga ana ki taua poraka mehemea ranei e whakaae ana ratou kia riro he whenua i a ratou hei utu mo te korenga e whakaritea nga wahi whakatekau i meingatia nei kia tukua ki a ratou, no reira e kore ahau e ahei te whakaatu atu i etahi kupu mo te taha ki a ratou. Heoi ano hoki te mea kahore ano i whakaritea ki a ratou ko te wehe i nga wahi whakatekau. Kihai hoki i whakaaetia he hohipetera he kura ranei i te hokonga o te whenua. Mehemea e whakaaetia ana e tika ana kia riro i a ratou nga wahi whakatekau, ko nga eka 14,600 te hokinga iho o nga eka e tika ana kia wehea atu ma nga kai hoko ma o ratou uri ranei i te tuatahi, me te apiti atu i etahi atu eka hei utu mo nga tau maha i hapa ai ratou i nga painga o enei whenua.

Ka tukua katoatia atu enei kupu, ki a koe o te Kawana.

He mea haina he mea hiiri hoki i tenei te 5 o nga ra o Mei, 1887.

Na Te Make.